

ORTAÇAĞDAN beri islâm, avrupanın fikrî hayatına kuvvetli tesirlerde bulunmuştur. İlk büyük iskolastik ilâhiyatçılardan olan Thomas Aquinas, meşhur islâm filozofları İbni Sina ve İbni Rüşd'e minnettar kalmıştır.

Ortaçağ iskolastiği, Arabca mahsul-ler sayesinde Aristo'nun eserlerine sahip olabilmıştır.

Aydınlanma devrinde (2) eski hıristiyan tenkitçileri, Muhammed'e (S.A.V.) karşı ciddi takdirlerle yerlerini almışlardır. Onsekizinci asırda, Kur'an'ın bir tercümesini neşreden Quedlinburg'lu Alman papazı Konsistorialrat Boysen, hıristiyanlığı methettikten sonra en mantikî din olarak ta İslâmiyet'i methetmiştir.

Almanya'nın en büyük şiir dâhisi Goethe, farsçada bulduğu en güzel şiir tarzıyla islâm sofizmüne bağlanmıştır. «West Östlicher Divan» adlı şiir kitabında gerekli izahlarla İran mistisizmini anlatan Goethe, Almanya'da şark heyecanının Magna Carta'sı olmuştur. Yine bir Alman şarkiyatçısı olan Hans Heinrich Schraeder, «Goethes Erlebnis des Ostens» isimli eserinde Goethe üzerinde İran şiirinin büyük tesirlerini göstermiştir. Bilhassa Goethe, İran şâiri Hafız'a hayranlık duymuş ve ona şöyle seslenmiştir:

«Hafız! Bir kimsenin kendisini onunla bir tutması ne büyük bir gurur (cüretkârlık) dur.

**Hafız, ben sadece seninle
Yarışmak istiyorum.
Sevinci ve ızdıracı
Biz ikiz kardeşler paylaşabiliriz.»**

GOETHE, daha ziyâde mistikî fikirlerle yok olmaya (fenafilah, yani Hindistan'da Nirvana karşılığı) kendini kaptırmıştı. Ateşe olan aşkından kendini alevler arasına bırakıveren kelebek misâlini de kullanmıştır. Fakat o, bu mistik fikir, edebî bir ifade verir:

**«Ve elde edemedikçe sen
Ölme ve doğma maharetini.
Zavallı bir misâfirsin
Bu karanlık dünyada.»**

Her ne kadar, Goethe üzerinde İslâm mistisizmi tesirli olmuşsa da onun şu güzel mısraında İslâmın esasını anlayan bazı batı yazarları tarafından bu tesirin daha ziyâde

Batı Düşüncesinde İslâm'ın Tesirleri⁽¹⁾

Prof. Friedrich HEILER

(Alman Şarkiyatçısı)

ÇEVİREN : Rekin ERTEM

ahlâkî ve estetik yönde olduğu itiraf edilmiştir:

«İslâm'ın mânâsı Allah'a teslim olmak demektir biz hepimiz İslâm yaşıyor ve ölüyoruz.»

Diğer bir alman büyüğü de, islâmî şiiri batıya açıklayan, birçok lisan bilen ve aynı zamanda mistik bir şâir olan Friedrich Rückert'tir. Yeni şarkiyatçılardan biri de Hammer Purgstall'dır. O'da İran şiirlerini almanya'da tanıtmıştır. Birçok ingiliz, alman ve fransız edipleri de islâm tarihi ve dilini araştırmaya önem vermişlerdir. Bu meşhurlardan ikisi Noeldeke ve Goldziher'dir. Batı yazarları tarafından neşredilen «The Encyclopedia of Islam» ise, garplıların islâm dinini derin bir şekilde anlamağa çalışmalarının bir delili olarak gösterilebilir. Bugün bu doğu dini üzerinde en iyi otoritelerden biri, Roma Katolik kilisesine mensup olmakla beraber, islâm dininin büyük hayranı ve müslüman-hıristiyan kardeşliğinin baş üyesi olan fransız edibi Louis Massignon'dur. İslâmiyet hakkında otoritelerden biri de, Ankara Üniversitesi Dinler tarihi profesörü alman Anemaria Schimmel'dir. İslâm dini üzerindeki ilmi çalışmalarını neşretmekle kalmamış, büyük İslâm mütasavvufu M. Celâleddin Rûmî'nin rûhî tesirleri altında kalarak İran gazel tarzında mistik şiirleri içine alan «The Song of the Red Pipe» yazmıştır. Avrupada islâm hayranlığı ve mütehasşislerinden başka hı-

ristiyanlıktan islâmiyete geçmiş müslüman topluluklar da vardır.

Bu mühtedilerden birisi, pek fazla okunan «ALLAH-HU» adlı eserinde hayat hikâyesini yazan meşhur Macar edibi Germanus'dur.

Böylece, geçen bir kaç asırda ve zamanımızda doğunun mânevi değerlerinin batı düşüncesi üzerindeki büyük tesirlerini görürüz. Doğu ve batının birbirlerine ait olduğunu, belki alman şâirlerinin prensi Gothe kadar hiç kimse kuvvetlice belirtmemiştir.

İki dünya arasındaki bu samimi yakınlığı ifade eden güzel mısraları, «West-Östlicher Divan» adlı eserinde okuyabiliriz:

**Kendini ve başkalarını bilen
İtiraf etmelidir burada.
Doğu ve Batı
Ayrılamaz (birbirinden).
Doğu ve Batı-bu iki âlem arasında
Sarsılabiliriz bizler düşüncede,
Doğu ve batı arasında gidip
gelmekten**

**Hiçbir şey daha iyi olamaz.
Bütün doğu Allah'ın
Bütün batı Allah'ın (3)
Kuzey ve güney ülkeler
Elinde dinlenirler.**

(1) The Islamic Review, April 1961 den alınmıştır.

(2) İskolastisizm'in sona erip, Rasyonalizmin başladığı devirdir. Bu da Yenicağa tekabül eder (Çev.).

(3) «De ki; Doğu da batı da Allah'ındır.» Bakara Sûresi, 142. âyet (Çev.).